

“Jaume I es va construir el seu propi mite”

Senyor Cingolani, en el vostre darrer llibre, titulat *Jaume I. Història i mite d'un rei*, aparegut a final de l'any passat, feu una lectura crítica del *Llibre dels feits*. Quines són les principals diferències que heu trobat en la persona de Jaume I respecte a allò que els historiadors han defensat fins ara?

—Jaume I era una persona més complexa i menys monolítica que no s'ha dit. És un home que pensa en termes aristocràtics, de monarca. Ara bé, més que jutjar o donar una visió diferent del personatge, m'he demanat el perquè del seu comportament. Per una banda, he trobat un rei molt més polític i menys agosarat; un rei a qui no agrada gaire d'arriscar-se.

—Però la història el recorda com el gran conqueridor. Ha estat massa mitificat, el rei Jaume?

—El qualificatiu de *conqueridor* s'arrossega des de fa molt de temps. És, efectivament, el rei català que més conquestes va fer, però ell també en fa molta propaganda. Jaume és el primer que es ven a si mateix com un mite; un mite que construeix al *Llibre dels feits*.

—En qualsevol cas, no va tenir una vida fàcil, i molt menys la infantesa. Podríem dir que fou un d'aquells personatges que avui anomenariem *fet a si mateix*?

—Efectivament, Jaume és un home que es fa a si mateix i, de fet, al *Llibre dels feits* hi insisteix molt. Això li condiciona molt el comportament. Un rei ha de créixer amb algú, amb un pare, que l'instrueixi. En canvi, Jaume va haver d'improvisar durant molts anys. Els seus mestres no eren gaire segurs i, per tant, va haver de d'aprendre pel seu compte la manera de fer política i de fer les coses. El fet que aconseguís reeixir mostra que era una persona intel·ligent i amb una gran capacitat.

—Llegint el *Llibre dels feits*, també podem dir-ne que era un gran propagandista...

—Al *Llibre dels feits* Jaume deixa als hereus, tant si són de la família com si no, la seva idea del que ell ha estat. És

Stefano Maria Cingolani (Roma, 1956) és doctor en filologia romànica per la Universitat La Sapienza de Roma. Ha estat professor a la Universitat de Barcelona, a la Pompeu Fabra i també ha publicat uns quants llibres sobre les grans cròniques catalanes medievals. Cingolani ens descobreix el vessant més humà del rei Jaume.

construeix un gran mite de si mateix i el transmet al futur. En això també hi va tenir èxit, ja que no hi ha gaires llibres com aquest.

—Com el descriuríeu com a persona?

—Jaume devia ser, segurament, un home orgullós. També era dur i feble, a la vegada. Davant d'un adversari que es posava dur acabava pactant-hi; això no vol dir que claudiqués, però sembla que no li agradava d'imposar les coses per la força, sinó per l'autoritat moral que la seva figura de rei representava. És a dir, preferia resoldre les diferències amb el seu prestigi que no pas per la força. Per això va arrossegar problemes amb la noblesa tota la seva vida i els va deixar al fill. Jaume és un home impulsiu, que perd els estreps molt més que no ens explica. El retrat que fa de si mateix al *Llibre dels feits* és molt polit i no en mostra els punts foscos. Jaume ens amaga els seus ram-

ells d'ira com, per exemple, quan no explica que va manar tallar la llengua al bisbe de Girona.

—Sovint s'ha dit també que va ser molt respectuós amb la diferència, amb els musulmans, en concret. Això va ser així?

—Això era política pura i dura; és a dir, una conveniència. A València respecta els musulmans perquè li convé. Si es mostra bondadós amb els uns, els altres es rendiran més fàcilment. També hi ha una qüestió econòmica: sense musulmans no hi havia mà d'obra per a treballar la terra. A Mallorca, en canvi, va ser diferent, en primer lloc perquè l'illa no es va rendir. Un cop conquerida, Jaume va fer matar els musulmans o els va convertir en esclaus. De fet, en aquella època Mallorca es va convertir en el principal proveïdor d'esclaus d'Europa.

—També es diu que de cultura no en tenia gaire...

—No, no era un home gaire culte, en això hi estem tots d'acord. Ara bé, la qüestió és si sabia llegir i escriure. S'ha dit sovint que era un analfabet, però penso que no hi ha proves ni a favor ni contra. A parer meu, de llegir i d'escriure n'havia de saber. En aquell temps un rei havia de tenir un mínim d'alfabetització, perquè calia recordar moltes coses, sobre lleis, per exemple. Val a dir que en aquella època la memòria de la gent era molt superior a l'actual.

—Com va influir en Jaume la figura del seu pare, tot i que no el va conèixer?

—Jaume tenia un sentiment de rebuig molt fort vers el seu pare; era un personatge incòmode. El pare, a més d'utilitzar la mare, li va deixar una situació política molt complicada. Així i tot, crec que el rei Pere havia de ser un personatge fascinant, molt cavallerós, més que no pas el fill. Per això, Jaume l'havia de superar. I també per això l'elimina del seu relat i el seu exemple acaba essent l'avi. D'aquí va venir que es fes enterrar a Poblet, al costat de l'avi, i no a Sixena al costat del pare.

A mesura que es fa gran, Jaume es permet el luxe fins i tot de menysprear el seu pare.

—**El rei Jaume es queixa que el seu pare era molt femeller, un terreny en què ell, de fet, el va superar de llarg, segons que es diu...**

—El femeller era en Jaume! És una qüestió de models. Pere era trobador, i, en canvi, Jaume anava al gra, necessitava una dona al seu costat. Després d'una amant, de seguida en venia una altra.

—**El paper de les dones va ser molt influent, però, en la política del rei Jaume?**

—Penso que no ho va ser gaire. L'únic dubte és saber si la reina Violant va influir o no en el repartiment dels regnes entre els seus fills. Jo no ho crec.

—**Aquesta estranya relació amb un pare que mai no va conèixer, també va influir en el fet que cap al final de la seva vida s'enemistés amb l'infant Pere?**

—La vida familiar d'un rei de l'edat mitjana no es pot analitzar amb paràmetres moderns. Les relacions entre pares i fills en aquella època no eren iguals que les d'avui dia. El problema de Jaume amb l'infant Pere era una confrontació de dos caràcters molt forts. Jaume no accepta una personalitat tan forta i contrària al seu costat. Vol un fill més disciplinat, i Pere va a la seva. En el fons, crec que és molt possible que Jaume estigués gelós del fill.

—**Segons que expliqueu al llibre, el rei Jaume se sentia més rei d'Aragó que no comte de Barcelona. Això, en cert sentit, el fa menys català?**

—En absolut. Això no el fa un rei menys català. Passa que Jaume valora més el títol de rei que no el de comte perquè és un rang més elevat. Jaume té aquella concepció aristocràtica d'ell mateix i es veu més rei d'Aragó simplement perquè és un títol més important. Però es pot refiar molt més, quant a fidelitat, dels nobles catalans que no dels aragonesos, tot i que a Catalunya també hi tenia opositors.

—**Quin creieu que va ser l'ideal o el motor que va impulsar Jaume I a fer tot el que va fer: la fe?, l'ambició, potser?**

—A mi em sembla que la fe no és el motor que impulsava els reis de l'edat

mitjana a conquerir res, potser amb l'excepció de Lluís IX de França. A l'època de la primera croada els reis sí que estaven molt esvalotats per qüestions religioses, però el motor del rei Jaume era la realitat política i l'ambició personal. En aquell temps calia conquerir per tenir diners i per mantenir ocupats els nobles.

—**Al llarg de la seva vida, Jaume I no va parar mai quiet, sempre viatjava. Penseu que, malgrat tot, va poder morir en pau?**

—En primer lloc, cal precisar que era normal que els reis medievals viatgesin molt. Dit això, crec que Jaume no devia morir del tot en pau. Havia d'estar amoïnada per la manera com anirien les coses. Podia confiar que Pere seria un bon rei, però no estava del tot segur

del futur de la Corona. Per això intenta deixar-ho tot arreglat. Jaume era un patidor. És el típic model de pare que ho ha creat tot i que no ho pot deixar perquè creu que ningú no farà les coses com ell pensa que s'haurien de fer.

—**Com a filòleg, quin valor atorgueu al *Llibre dels feits* en la història de la literatura universal?**

—El *Llibre dels feits* té un lloc molt rellevant en la història de la literatura. Més enllà de si agrada o no, com a producte cultural no hi ha gaires exemples de reis que hagin deixat escrita la seva història. D'una altra banda, el llibre del rei Jaume és escrit en un moment en què el català literari tot just es va formant. És el català que el rei parlava.

Xevi Camprubi

